

”Johonkin kunnon ammattiin”. Historian näkökulmia nuorten ammatinvalintaan

Arvio teoksesta Selin, Sinikka. *Mikä sinusta tulee isona? Koulutus- ja ammattisuunnitelmat 1950-60-luvun Helsingissä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 2017. 463 s. ISBN 978-952-7175-63-7.

Essi Jouhki

Monella meistä on ollut jo tarhaikäisestä asti mielessä oma unelma-ammatti – yhdellä lääkäri tai opettaja, toisella taas roska-auton kuljettaja tai delfiininkouluttaja. Kouluun mentäessä nämä unelmat kuitenkin usein muuttuvat moneen kertaan, kunnes peruskoulun lopussa ollaan oikeasti kysymyksen edessä: mikä minusta tulee isona?

Vielä noin sata vuotta sitten ammatinvalinta oli melko suoraviivaista: lapset jatkoivat usein vanhempiensa ammateissa. Jälleenrakennusaika ja elinkeinorakenteen murros muuttivat kuitenkin nuorten ihmisten käsityksiä työstä ja omasta tulevaisuudestaan. Edessä oli lähes rajattomat ja toisaalta edelleen hyvin rajatut mahdollisuudet. Sinikka Selinin historian väitöskirja *Mikä minusta tulee isona? Koulutus- ja ammattisuunnitelmat 1950–60-luvun Helsingissä* (2017) [1] osuu tähän murrokselliseen ajankohtaan, jolloin sotien jälkeen kasvaneet nuoret olivat tärkeän valinnan edessä. Väitöskirjassaan Selin on tutkinut 1950- ja 1960-luvun helsinkiläisten koululaisten toiveita ja ajatuksia omasta tulevaisuudestaan, koulutuksesta ja ammatista. Tutkimus rakentuu nuorten henkilökohtaisessa ammatinvalinnanohjauksessa syntyneiden moniäänisten asiakirjojen vuoropuhelulle, vertailulle ja tulkinnalle. Aineisto on laajuudeltaan ja sisällöltään mielenkiintoinen, sillä se tarjoaa nuorten vastauksia standardisoituihin kysymyksiin ammatinvalinnasta ja koulutushaaveista eri vuosikymmenillä.

Tutkimuksen konteksti on erityisen ajankohtainen, sillä 1950- ja 1960-lukujen elinkeino- ja yhteiskuntarakenteessa on paljon yhtymäkohtia nykypäivään: 2010-luvulla eletään niin ikään voimakkaan rakennemurroksen aikaa, ja kysyntä uudennaisille ammateille ja osaamiselle on kasvavaa. Vanhempien ammatit eivät välttämättä ole enää houkuttelevia, osa niistä on kadonnut tai muuttunut sellaiseksi, ettei niitä osaa enää tunnistaa. Työntekoa kuitenkin edelleen arvostetaan ja mielekästä

työpaikkaa ja ammattia pidetään tavoittelemisen arvoisena. Samalla on kuitenkin läsnä pelko ja huoli tulevaisuudesta. (ks. Kylkilahti 2014.) Ammatillista polkuaan hahmottavat nuoret ovat selvässä risteyskohdassa omien haaveidensa ja tulevaisuuden työmarkkinoiden ennustamisen kanssa – samassa risteyskohdassa seisoivat nuoret myös yli 60 vuotta sitten.

Nuorten ääni ammatinvalinnanohjauksessa

Selinin väitöskirja tarkastelee helsinkiläisnuorten koulutukseen ja ammattiin liittyneitä suunnitelmia sekä heidän saamaansa ammatinvalinnanohjausta 1950–1960-luvuilla. Tutkimuksen pääkysymyksenä on tutkia, miten ennen kaikkea nuorten sukupuoli, perhetausta ja siihenastinen koulutus vaikuttivat siihen, mitä he pitivät itselleen mahdollisena, toivottavana ja todennäköisenä ammattina. Tutkimus keskittyy siis tarkemmin nuorten suunnitelmiin ja toiveisiin omasta tulevaisuudestaan, ei niinkään toteutuneisiin ammattipolkuihin. Tutkimusrajauksista ja eettisistä syistä ammatinvalintaohjaukseen osallistuneiden nuorten myöhempiä elämänvaiheita ei ole pystytty kartoittamaan. Aineisto on kuitenkin monella tapaa hedelmällinen kokonaisuus, jossa on standardimuodosta huolimatta kuultavissa nuorten oma ääni ja toiveet.

Väitöskirjan pääasiallisena tutkimusaineistona ovat olleet Helsingin kaupungin työnvälitystoimiston nuoriso-osaston virkailijoiden tarjoamassa ammatinvalinnanohjauksessa syntyneet henkilöaktit. Kouluaan päättävälle nuorille tarjotussa ammatinvalinnanohjauksessa pyrittiin selvittämään oppilaan soveltuvuutta eri ammatteihin. Selinin väitöskirja on perusteellinen tutkimus laajasta lomakeaineistosta, jota hän on käsitellyt tarkasti ja analyttisesti. Tulkintaansa hän on syventänyt arkistotyöskentelyllä, ammatinvalintakirjallisuudella ja muulla valistusaineistolla, kuten lyhytelokuvilla. Etenkin arkistoaineistojen ja lomaketietojen kvantitatiivinen vertailu ja käsittely on puettu hyvin luettaviksi taulukoiksi ja kuvioiksi. Teoksen alkupuolen taustoittavassa osiossa lukukokemusta kuitenkin hieman häiritsee, että suurin osa taulukoista on taitettu teoksen liitteisiin. Myöhemmissä luvuissa tapausesimerkkien esittely pehmentää alun tilastollisempaa otetta ja syventää tutkimuskysymyksen tulkintaa.

Tutkimus rakentuu kolmeen keskeiseen kokonaisuuteen, joista ensimmäisessä taustoittavassa kokonaisuudessa esitellään tarkemmin 1950–1960-lukujen koulutuspolkuja sekä Helsingin elinkeinorakennetta ja yleisimpiä ammatteja. Ajan koulutus- ja ammattivalintojen tulkinnan kannalta onkin erityisen tärkeää ymmärtää rinnakkaiskoulujärjestelmän rakenne sekä sen sitovat vaikutukset koululaisten myöhempiin valintoihin ja vaihtoehtoihin. Kaksi seuraavaa pääteemaa keskittyvät tutkimusaineiston syvempään analyysiin. Luvut 6–16 rakentavat kattavan kuvan erilaisista ammattivaihtoehdoista ja niiden valintaan vaikuttavista taustamuuttujista.

Selin on pyrkinyt välttämään kasvatuksen ja koulutuksen historialle tyypillistä institutionaalista näkökulmaa ja on tavoitellut nuorten omaa kokemusmaailmaa ammatinvalinnasta. Toisaalta myös kasvattajien ääni on huomion arvoinen, sillä se kertoo paljon vallitsevasta koulutusideologiasta sekä nuorille asetetuista odotuksista. Ammatinvalintalomakkeet olivat kuitenkin kasvattajien laatimia ja niihin on kirjattu

runsaasti kommentteja nuorten suunnitelmista ja ulkoisesta olemuksesta. Mitä ilmeisemmin opettaja tai ammattineuvoja on usein vaikuttanut nuorten ajatuksiin ja päätöksiin mahdollisesta ammatista.

Realistisia suunnitelmia tulevaisuudesta

Tutkimuksen keskeisin tulos on, että nuorten ammattisuunnitelmat olivat hyvin realistisia ja ne pohjautuivat saatuun koulutustasoon, perhetaustoihin sekä tiedossa oleviin ammattinimikkeisiin. Ammattihaaveet noudattelivat myös hyvin perinteisiä sukupuolittuneita kaavoja: suurin osa pojista haaveili teknillisistä ja teollisuuden aloista, kun tytöt suunnittelivat työtä palvelu-, toimisto- ja hoitoaloilla. Erityisen mielenkiintoinen huomio oli teoksen aivan viimeisessä luvussa käsitellyt ei-toivotut ammatit, jotka kertoivat paljon nuorten työelämän käsityksistä. Yllättäen nuoret nimesivät epämieluisiksi ammateiksi useimmiten sellaisia, jotka olivat heidän koulutustasoonsa ja sukupuoleen nähden varsin yleisiä (s. 342). Tämä kertoo toisaalta myös siitä, että realismista huolimatta nuoret eivät halunneet tyytyä helpoimpaan ja itsestäänselvyyteen.

Teoksen toisen kokonaisuuden (luvut 6–8) keskeinen argumentti on, että nuorten perhetaustoilla ja yhteiskunnallisella asemalla oli keskeinen vaikutus siihen, millaiselle koulupolulle ja ammattiin he päätyivät. Esimerkiksi oppikoulu oli maksullisuutensa takia pitkään ylempien yhteiskuntaluokkien lasten etuoikeus, vaikka oppikoulutus keskiluokkaistuin nopeasti 1960-luvun kuluessa. Koulutustasolla oli ratkaiseva merkitys siihen, minkälaisia ammattivaihtoehtoja nuorella ylipäätänsä oli. Selin onkin huomionnut koko tutkimuksessaan ansiokkaasti rinnakkaiskoulujärjestelmään sisältyvät erilaiset koulupolut. Hän on vertaillut niin kansakoulua ja sen jatkoluokkia päättävien, keskikoulusta valmistuvien sekä lukiosta kirjoittavien nuorten tulevaisuuden suunnitelmia, joiden tarkkuus erosi huomattavasti.

Yleisesti ottaen kansakoulua ja sen ammattilinjaisia jatkoluokkia päättävillä nuorilla oli tiedossa selkeämpi suunnitelma ja ammattinimike, kun taas oppikoulua päättävä nuori ei välttämättä osannut edes nimetä ammattinimikkeitä vaan ennemmin tieteenaloja, kuten ”tekniikkaan, kieliin tai yhteiskunnallisiin kysymyksiin liittyen”. Yliopisto antoikin vielä muutaman vuoden lisää harkinta-aikaa. (s.105.) Ilmiö on toisaalta hyvin tuttu tänäkin päivänä: ammattikouluun tai ammattikorkeakouluun suuntaavilla nuorilla on edessä selkeämpi ammattiin johtava tutkinto, kun taas lukio- ja yliopistopohjalta lopullisen ammattinimikkeen kirjo on muutamia aloja lukuun ottamatta varsin vaihteleva ja riippuvainen omista valinnoista. Selin osoittaa, että nuoret olivat hyvin tietoisia omista mahdollisuuksistaan suhteessa koulutustasoonsa – ja senkin, mitä uhrauksia koulutustasoonsa nähden parempaan ammattiin eteneminen vaatisi.

Selinin tutkimus osoittaa, että ammatinvalinnassa perhe- ja koulutaustaa merkittävämpi vaikutus oli kuitenkin sukupuolella. Teoksen viimeisen kokonaisuuden (luvut 9–16) tuloksena on, että laajenevasta elinkeinorakenteesta ja modernisoituvasta elämäntavasta huolimatta nuoret tekivät loppujen lopuksi hyvin perinteisiä ja sukupuolittuneita ammattivalintoja. Pojat suuntautuivat miehisiksi katsotuille aloille: kansakoulupojat metalli- ja sähköalalle ja oppikoulupojat insinööreiksi tai teknikoiksi. Tyttöoppilaat sen sijaan suuntautuivat ihmisläheisille aloille, kuten hoito- ja

opetuslalle tai konttori- ja palvelutehtäviin. Tutkimuksen mukaan myös nuorilla itsellään oli tiukkaan juurtunut ajatus siitä, että eri sukupuolilla oli omat ammatilliset taipumuksensa.

Tutkimuksessa ei kuitenkaan käy ilmi oliko aineiston joukossa niin sanottuja vaihtoehtoisen työn kulkijoita tai tietoisesti mies- tai naisvaltaiselle alalle haaveilevaa eri sukupuolen edustajaa. Toisaalta etenkin tarkastelujakson loppupäässä ammatinvalinnanohjaus koski enää niitä nuoria, joilla oli vaikeuksia päättää tulevaisuudestaan. Heidän joukossaan tuskin oli epäsovinnaisille aloille hakeutuvia nuoria. Kaiken kaikkiaan olisi ollut mielenkiintoista tietää edes vähän toteutuneista ammattipoluista, mutta tutkimuseettisistä syistä tällaista seuranta ei ole voitu toteuttaa. Lukijan onneksi Selin on joissakin tapauksissa pystynyt päättämään lomakemerkinnöistä, että nuori oli todennäköisesti päätenyt jollekin alalle.

Koulutuksen ja työnteon eetos nuorten toiveissa

1950- ja 1960-luvuista puhutaan perinteisesti koulutusvallankumouksen aikana, jolla tarkoitetaan käytännössä oppikoulutuksen ja korkeakoulututkinnon suhteellista yleistymistä. (Ikonen 2011, 234.) Selinin tutkimus nostaa hienosti esiin korkeakoulutuksen lisäksi ammattikoulutuksen arvostuksen nousun. Esimerkiksi kansakoulusta tai keskikoulusta valmistuvat nuoret eivät enää aikoneetkaan suoraan käytännön työhön, vaan edes jonkinlaisen ammattikoulutuksen hankkiminen alkoi yleistyä jo 1950-luvun kuluessa. Myös keskikoulusta valmistuvista yhä useampi nuori aikoi vielä ammatilliseen koulutukseen. Ammattikoulutus oli kuitenkin verrattain miesvaltaista, minkä taustalla oli osittain työmarkkinoiden sukupuolittuneisuus; pojille oli tarjolla enemmän hyviä työpaikkoja, joihin ei vaadittu korkeaa koulutusta.

Selinin tutkimus rakentaa tarkempaa kuvaa siitä, miten koulutusvallankumous, elinkeinorakenteen murros sekä modernisoituva elämäntapa näkyivät konkreettisella tasolla, nuorten toiveissa ja haaveissa. Selin kuvaa, miten 1960-luvun loppua kohden nuorten asenne koulutukseen ja työnteeseen muuttui ratkaisevasti. Samaa aikaan myös työmarkkinoiden rakenne muuttui, kun kehittyvä elinkeinoelämä alkoi vaatia ammattitaitoisempaa ja koulutetumpaa työvoimaa. Uusien ammattialojen kirjo näkyi nuorten toiveammateissa.

1950-luvun otannassa nuorille työnteeko oli itsestäänselvyys ja työhön kuin työhön oli päästävää mahdollisimman pian. Selin toteaa, että nuorten asenne työnteeseen kuitenkin muuttui vapaammaksi. Modernisoituva elämäntapa toi nuorten elämään enemmän vapaa-aikaa, josta haluttiin nauttia työnteon kustannuksella. Tämä työnteon eetoksen muutos näkyy esimerkiksi siten, että toiveammatin tuli olla helppoa ja miellyttävää, ei missään nimessä raskasta ja ruumiillista. (s. 125, 130.) Selinin esiin nostamaa työnteon vieroksumista selittää osaltaan se, että ammatinvalinnanohjaukseen valikoituvat enää vain niin sanotut ongelmanuoret, joilla ei ollut mitään suunnitelmia tulevaisuudesta tai muuten välinpitämätön asenne koulutukseen. Joka tapauksessa Selinin tutkimuksessa on nähtävissä muutos työnteossa ja työnteon eetoksessa: työn tekeminen ei ollut enää itseisarvo, vaan myös työn mielekkyydellä ja sisällöllä oli merkitystä. Oli lupa myös haaveilla.

Nuoret valintojen edessä

Selinin väitöskirja tarjoaa arvokasta tietoa menneisyyden nuorten kokemusmaailmasta ja siitä, miten he suhtautuivat omaan epävarmaan mutta toiveikkaaseen tulevaisuuteensa murrosajassa. Teema on ajankohtainen, koska elämme parhaillaan vähintään yhtä voimakasta yhteiskunnallista ja elinkeinorakenteellista muutosta. Tutkimus on erityisen mielenkiintoinen lukijalle, joka on kiinnostunut nuorisotutkimuksen teemoista sekä työelämän ja ammatinohjauksen muutoksista. Se kertoo myös mielenkiintoisen tarinan sotien jälkeisen nuoruuden historiasta ja nuorten tulevaisuuspuheesta. Tutkimus osoittaa, miten sukupuolella, perhetaustalla ja koulutusvalinnoilla oli keskeinen vaikutus siihen, millaisen tulevaisuuden nuoret näkivät itselleen. Selinin teoksen ansiona on myös vahva metodologia ja metodinen lähestyminen laajaan lomakeaineistoon.

Selinin väitöskirja keskustelee ansiokkaasti ajankohtaisen nuorisotutkimuksen kanssa. Esimeriksi 2010-luvulla on keskustelu poikkeuksellisen paljon nuorten syrjäytymisvaarasta sekä vaikeuksista löytää koulu- tai työpaikkaa. Niin sanottuja NEET-nuoria (*Not in Employment, Education or Training*), jotka ovat syystä tai toisesta jääneet opiskelu- ja työllistymispaikkojen ulkopuolelle tutkitaan paljon ja heidän eteen tehdään lainsäädännöllistä ja ehkäisevää nuorisotyötä [2]. Keskustelussa kuitenkin unohdetaan herkästi, että niin sanotussa väliinputoaja-ilmiossa on paljon historiallista ulottuvuutta ja kontekstia, johon Selinin tutkimus osuu varsin mainiosti. Väitöskirja osoittaa, että ilmiö ei ole tuore, vaan huoli ja murhe nuorten sijoittumisesta yhteiskunnan tuottaviksi jäseniksi on ollut ”ikiaikainen”.

Selinin tutkimus edustaa ansioistaan huolimatta hyvin perinteistä nuorisotutkimuksen kaupunkilaisnuoruutta korostavaa tutkimusparadigmaa. Länsimaiselle nuorisotutkimukselle on tavanomaista nähdä nuoruus ja nuorisokulttuurit urbaanien ympäristöjen ilmiönä, mikä jättää herkästi esimerkiksi maaseutujen ja syrjäkylänuoret tutkimuksen ulkopuolelle. (ks. esimerkiksi Farrugia 2016.) Myös Selinin tutkimus on kaupunkikeskeinen ja käsittelee vain helsinkiläisnuorisoa. Pelkkä Helsinki aluevalintana ei loppujen lopuksi kerro paljoa siitä, miten koululaiset suhtautuivat ammatinvalintaan muualla Suomessa. Tästä asetelmasta tutkimus luo hiukan yksipuolisen kuvan koulutus- ja ammattivalinnan mahdollisuuksista. Tutkimuksen vakuuttavuutta ja yleistettävyyttä olisi voinut lisätä kevyt aineistovertailu Suomeen. Hän tosin kontekstoi varsin mallikkaasti muuta Suomea aiemman tutkimuskirjallisuuden kautta. Ymmärrettävästi kaupunkivalinta on tehty ennen kaikkea aineiston ehdoilla: laaja ammatinvalintaohjauksen asiakirjakokonaisuus on ainutlaatuinen ja poikkeuksellinen monipuolinen kuvaus yhden kaupungin tilanteesta.

Sinikka Selinin väitöskirja nuorten koulutus- ja ammattisuunnitelmista on antoisa lisä suomalaisen nuoruuden historian tutkimukseen. Se rakentaa monipuolisempaa kuvaa nuoruuden herkästä vaiheesta, jossa tehdään kauaskantoisia ja merkittäviä valintoja omasta tulevaisuudesta. Selinin tutkimus ei ole vain historiantutkimusta, vaan se ottaa osaa viimeaikaiseen julkiseen keskusteluun. Esimeriksi koulutuksen ja sosiaalisten taustojen periytymisestä käydään jatkuvaa keskustelua ja sen haitallisia vaikutuksia pyritään aktiivisesti ehkäisemään. Selinin väitöskirjan kaltaiset historiantutkimuksen näkökulmat paljastavat parhaimmillaan syvempiä mekanismeja ja

vuorovaikutussuhteita eri yhteiskunnallisten kehityskulkujen taustalta ja voivat näin auttaa löytämään uusia työkaluja myös nykypäivän ongelmien ratkaisemiseen.

FM Essi Jouhki on väitöskirjatutkija Oulun yliopiston historiatieteissä. Hän viimeistelee väitöskirjaa oppikoulujen teinikuntatoiminnan historiasta ja muistamisesta.

Viitteet

[1] Tutkimus on luettavissa myös sähköisesti osoitteessa:

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/mika_sinusta_tule_e_isona.pdf [Haettu 5.3.2019].

[2] Esimerkiksi Marjukka Liiten, *Helsingin Sanomat* 19.2.2019; *NEET-nuorten palvelut, kustannukset ja kohdentuminen*. Tutkimushankeen esittely.

Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto.

<https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankkeet/neet-nuorten-palvelut>. [Haettu 20.2.2019].

Kirjallisuus

Farrugia, David. 2016. The mobility imperative for rural youth: the structural, symbolic and non-representational dimensions rural youth mobilities, *Journal of Youth Studies* 19, 6: 836–851, DOI: [10.1080/13676261.2015.1112886](https://doi.org/10.1080/13676261.2015.1112886) [Haettu 1.5.2019]

Ikonen, Risto. 2011. Korkeasti koulutetun ihmisen ihanne. Teoksessa *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, toim. Anja Heikkinen ja Pirjo Leino-Kaukiainen, s. 217–238. Helsinki: SKS.

Liiten, Marjukka. 2019. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osuus vähentynyt tuntuvasti vuodesta 2015 – silti työn ja koulutuksen ulkopuolella on yhä noin 38 000 nuorta. *Helsingin Sanomat* 19.2.2019. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006006354.html>. [Haettu 1.5.2019]

Kylkilahti, Eliisa. 2014. ”...kun kaikki muut maailman ihmiset, kaikki ne onnelliset ihmiset olivat töissä.” Nuorten tapoja kertoa työstä ja työttömyydestä. Teoksessa *Nuoruuden sukupolvet: Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, toim. Kaisa Vehkalahti ja Leena Suurpää, s. 202–225. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.